

Література:

1. Амирова Л.А. Развитие профессиональной мобильности педагога в системе дополнительного образования: автореф. на соискание ученой степени докт. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Людмила Александровна Амирова. — Уфа, 2009. — 52 с.
2. Методы системного педагогического исследования / под ред. Н.В.Кузьминой. — Л. : ЛГУ, 1980. — 172 с.
3. Профессиональная педагогика / под ред. С.Я. Батышева. — М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1997. — 512 с.
4. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В.Д. Шадриков . — М. : Наука, 1982. - 185 с.
5. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека / В.Д. Шадриков . —М. : Логос, 1996.- 318 с.

Розкрито роль інформаційної компетентності в успішному формуванні конкурентоздатності майбутнього електромеханіка. Проаналізовано структуру інформаційної компетентності та визначено основний її зміст.

Ключові слова: конкурентоздатність, інформаційна компетентність.

Раскрыта роль информационной компетентности в успешном формировании конкурентоспособности будущего электромеханика. Проанализирована структура информационной компетентности и определено основное ее содержание.

Ключевые слова: конкурентоспособность, информационная компетентность.

The role of informative competence is exposed in the successful forming of competitiveness of future electrician. The structure of informative competence and certainly its basic maintenance is analysed.

Keywords: competitiveness, informative competence.

УДК 377.1

Л.Л. Сушенцева
м. Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Актуальність дослідження. Інформаційно-технологічний розвиток об'єктивно зумовив появу нових видів діяльності, що потребують швидкого реагування на динамічні зміни в умовах ринкової економіки. Професійно-технічна освіта формує особливий тип працівника – суб'єкта соціально-професійної діяльності, самотужку, активну особистість. На ринку праці цінується не просто «робоча сила», а високоосвічений, високопрофесійний працівник здатний мислити по-новому. Окрім того, у підготовці робітничих кадрів слід враховувати світові тенденції і регіональні особливості

Концептуальні положення підготовки майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів знайшли відображення в Законах України «Про освіту» (1991), «Про професійно-технічну освіту» (1998), у Національній доктрині розвитку освіти (2001), Концепції розвитку професійно-технічної освіти (професійної) освіти в Україні (2004), в Указі Президента України «Основні напрями реформування професійно-технічної освіти в Україні», в Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та інших державних нормативних документах у галузі освіти.

Постановка проблеми. Структурна перебудова економіки країни, прискорене впровадження нових технологій у виробництво та інші чинники зумовили появу професійно-трудового середовища, в умовах якого людина впродовж своєї професійної діяльності може бути вимушеною не один раз змінювати не лише місце своєї роботи, а й професію, тобто сучасному працівнику має бути притаманна така якість, як професійна мобільність. Тому в

умовах ринку праці постала об'єктивна потреба формування в людини готовності здійснити можливий вибір нової професії, а динамічні зміни, що відбуваються у системі професійно-технічної освіти України, зумовлюють посилення вимог до особистісних якостей професіонала. Держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, опанування та впровадження виробничих та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці.

Метою статті є обґрунтування актуальності професійної мобільності та висвітлення методологічних проблем формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників.

Основна частина. В умовах єдиного європейського освітнього простору формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників відкриває нові можливості не тільки для здобуття освіти, а й для формування європейського ринку праці. На реалізацію такого підходу спрямована Копенгагенська декларація, мета якої підвищення якості й ефективності систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу; полегшення доступу до професійної освіти і навчання громадян різних категорій; відкриття зовнішньому світу досвіду національних систем професійної освіти і навчання кожної країни. Для реалізації положень Копенгагенської декларації перед системами освіти поставили такі завдання: забезпечити якість підготовки виробничого персоналу; розширити доступ до професійної освіти і навчання; забезпечити порівнюваність систем освіти і навчання для оптимального використання внутрішнього різноманіття національних систем освіти; підвищити професійну мобільність; створити умови для офіційного визнання знань, умінь і кваліфікацій у всьому просторі ЄС в інтересах неперервного навчання та кар'єрного зростання («Робоча програма щодо загальних цілей і завдань», лютий 2002 р.).

Термін «мобільність» означає рухливість, готовність до швидкого виконання завдання. У науковий обіг уведений соціологами для визначення явищ, що характеризують переміщення соціальних груп та окремих людей у соціальній структурі суспільства (соціальна мобільність). Дослідження цього явища з погляду філософії, соціології, економіки, демографії дало змогу диференціювати уявлення про мобільність, з'ясувавши, що вона є: вертикальна і горизонтальна, індивідуальна і групова, внутрішньогенераційна і міжгенераційна; соціальна, трудова, культурна, міжпрофесійна, професійна тощо. Диференціація наукових уявлень про мобільність пов'язана з посиленням динамічності соціальних процесів на сучасному етапі розвитку суспільства, що неминує приводить до підвищення мобільності людей за найрізноманітнішими «векторами їх соціального функціонування».

Вагомий внесок в обґрунтування теоретичних засад формування професійної мобільності фахівців із середньою спеціальною та вищою освітою зробили педагоги-науковці: Л. Амірова, А. Ващенко, Л. Горюнова, В. Дюніна, Є. Іванченко, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, С. Капліна, Н. Кожемякіна, Л. Меркулова, О. Неделько, О. Нікітіна, С. Савицький, Н. Хакімова, Г. Яворська та ін. Питанням розвитку професійної освіти, поліпшення якості підготовки робітничих кадрів присвячені праці Ю. Бабанського, С. Батишева, М. Берулави, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, М. Кларіна, В. Лозовецької, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Новикова, В. Орлова, Т. Поясок, В. Радкевич, О. Семеног, В. Шадрікова та ін. Окремі аспекти підготовки конкурентоспроможних фахівців на основі соціального партнерства досліджували Т. Глушанок, Є. Корчагін, О. Олейнікова, Л. Отставнова, А. Нуртдінова, В. Сохабаєв та ін.

Проте проблема формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у нових соціально-економічних умовах потребує вивчення, оскільки в системі професійно-технічної освіти залишається нерозв'язаним питання нескоординованості між випуском кваліфікованих робітників з певної професії та попитом ринку праці на них.

У розділі «Реформа системи освіти» Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» зазначається, що близько 20% роботодавців наголошують на невідповідності кваліфікації працівників займаний посаді; основні статті видатків бюджету спрямовані не на підвищення якості освіти,

а на виплати заробітної плати і комунальні платежі; у 2009 році 27 тис. випускників професійно-технічних навчальних закладів перебували на обліку в центрах зайнятості. Однією із причин такого становища є неефективність моніторингу потреб ринку праці, неврахування сучасних потреб роботодавців системою професійно-технічної освіти; неузгодженість дій державних структур під час планування потреби у фахівцях [1, с.30].

Серед причин багатьох проблем професійно-технічної освіти у «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2011 р.) вказується на недостатню увагу держави до питань вибору молоддю робітничих професій (нині на вітчизняних підприємствах хронічно бракує кваліфікованих робітників, зокрема, робітників з інструментами – 22 % від загальної кількості робочих місць, з обслуговування, експлуатації і контролю за роботою технічного обладнання і машин – 16%); невідповідність структури і змісту професійно-технічної освіти динамічним змінам, що зумовлені глобалізаційними викликами та завданнями інноваційного розвитку економіки України (відсутність системного моніторингу професійно-кваліфікаційної структури робочої сили, застарілість переліку професій, кваліфікаційних характеристик професій робітників, неадекватність розроблених Державних стандартів професійно-технічної освіти сучасним видам професійної діяльності); низький рівень забезпечення навчально-виробничого процесу сучасними науково-методичними розробками та ін. [2, с. 81].

На початку XXI століття суспільство потребує ініціативних високоосвічених фахівців, здатних до постійного особистісного професійного самовдосконалення, адекватного виконання функціональних обов'язків, виявлення професійної мобільності у постійно змінних умовах. Тому підготовка професійно мобільних кваліфікованих робітників є головним завданням професійно-технічної освіти, що знайшло відображення в проєкті Концепції розвитку професійно-технічної освіти України на 2010 – 2020 рр.

Проблема професійної мобільності з особливою гостротою актуалізувалася після прийняття Резолюції розвитку освіти протягом усього життя (27 червня 2002 р.), яка є продовженням резолюцій, прийнятих у Лісабоні й Барселоні, та створює основи для більш тісного співробітництва в галузі професійної освіти і навчання з країнами ЄС.

Доцільність дослідження зумовлюється теоретичною та практичною значущістю завдань формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників та низкою актуальних суперечностей між:

- необхідністю інтеграції вітчизняної системи професійно-технічної освіти в європейський освітній простір та невідповідністю її якості сучасним вимогам і значним відставанням змісту професійного навчання від потреб ринку праці;
- сучасними потребами ринку праці та наростанням диспропорцій між підготовкою фахівців, причина яких у неефективності моніторингу запитів ринку праці, і попитом ринку праці та неузгодженістю дій державних структур при плануванні потреби у фахівцях, через що система професійно-технічної освіти позбавляється можливості враховувати актуальні потреби роботодавців;
- вимогами роботодавців до якості професійної підготовки випускників і невідповідним рівнем їхньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах;
- необхідністю забезпечення підготовки майбутніх професійно мобільних кваліфікованих робітників та відсутністю науково обґрунтованої системи цієї роботи у професійно-технічних навчальних закладах різних типів і форм власності;
- потребами сучасного виробництва в кваліфікованих робітниках, спроможних швидко адаптуватися до техніко-технологічних змін та неготовністю випускників професійно-технічних навчальних закладів до професійної діяльності в умовах динамічних змін на ринку праці;
- необхідністю впровадження інноваційних, професійно орієнтованих педагогічних технологій та рівнем психолого-педагогічної і методичної підготовки викладачів і майстрів виробничого навчання;

– об'єктивними потребами цілеспрямованого формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників і недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення цього процесу.

З метою усунення цих суперечностей у системі професійно-технічної освіти здійснюються певні модернізаційні заходи спрямовані на децентралізацію управління професійно-технічною освітою; розробку професійних та освітніх стандартів нового покоління, що ґрунтуються на компетенціях (попередні стандарти не задовольняють потреби як роботодавців, так і педагогів та учнів ПТНЗ); запровадження Національної рамки кваліфікацій; введення нових професій; стимулювання розвитку системи «освіта упродовж життя»; узгодження кваліфікаційних характеристик, стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами робочих місць; мотивацію роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів; переорієнтацію навчальних планів на збільшення частини практичного компонента; масштабне запровадження програм стажування на виробництві. Все це потребує оновлення нормативно-правової бази системи професійно-технічної освіти.

Проведений теоретичний аналіз дав змогу виявити, що виникнення проблеми формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників зумовлене сукупністю низки факторів. До них належать: зміни, що відбулися у змісті професійної діяльності, зумовлені процесами її диференціації та інтеграції; поява ринку праці та тенденції його розвитку; потреби суспільства у професійно мобільних кваліфікованих робітничих кадрах, здатних бути конкурентоспроможними на ринку праці; рівень готовності випускника професійно-технічного навчального закладу до професійної мобільності і конкурентності на ринку праці.

Аналіз наукової літератури показав, що мобільність є предметом вивчення різних наук, а саме: філософії, соціології, економіки, психології і педагогіки. Вона може проявлятися в різних сферах життєдіяльності людини і має відповідну назву: соціальна мобільність, трудова мобільність, кар'єрна мобільність, академічна мобільність, культурна мобільність, професійна мобільність та ін. Переважна більшість учених пов'язують «мобільність» з рухом, дією, здатністю та готовністю до швидкого пересування. У сучасних соціально-економічних умовах практично кожна людина стає перед вибором зміни професії, специфіки професійної діяльності. Забезпечити професійну мобільність можна лише «узагальненням праці», що сприятиме швидкій адаптації до нових умов виробництва та перекваліфікації.

Підґрунттям *філософського підходу* до проблеми формування професійної мобільності є праці Е. Дюркгейма, М. Вебера, в яких розкривається сутність феномену «мобільність» крізь призму законів діалектики. У *соціології* під мобільністю розуміють процес переміщення індивіда в соціальному просторі. *Теоретичною основою для дослідження професійної мобільності є праці П. Сорокіна, який обґрунтував систему основних понять і визначень, що стосуються проблеми мобільності.* Професійна мобільність – це зміна позиції індивіда в професійно-кваліфікаційній структурі суспільства; це становище, яке здатні зайняти індивіди в суспільстві; це зміна індивідом чи групою індивідів однієї професії на іншу. Професійна мобільність може бути вертикальною або горизонтальною, висхідною або низхідною, індивідуальною або колективною.

З економічної точки зору мобільність робітників є індикатором ринку праці і відображає адаптацію ринку праці до структурних і кон'юктурних змін, що характеризують його гнучкість. До трактування мобільності як економічної категорії сформувалося два підходи: рух зайнятих у суспільному виробництві, тобто рух робочої сили, чи якісна характеристика трудового потенціалу – здатність і готовність до зміни змісту праці, швидкої адаптації до зміни виробничих умов. Вважається, що мобільність тим вища, чим коротший середній термін перебування робітників на одному робочому місці і чим більша серед них частка тих, що мають стаж менше одного року. Схильність працівників до звільнення означає потенційну мобільність.

У психології проблема формування професійної мобільності досліджується з позиції особистості і розглядається цей феномен як механізм соціальної адаптації, що дає змогу особистості керувати ресурсом суб'єктності і професійною поведінкою. На особистісному рівні професійна мобільність тісно пов'язана зі зміною характеру самовизначення кваліфікованого робітника, появою нових професій та старінням вже існуючих. Найбільш значимими компонентами професійної мобільності особистості є: поведінковий (зміна професії), когнітивний (усвідомлення необхідності зміни професії), інтегрально-особистісний (уміння оцінити ситуацію, рішучість, самостійність, володіння собою, ініціативність, здатність прийняти на себе відповідальність). Водночас, мобільність особистості є творчим процесом, що створює нові системи цінностей, нове «я» людини і впливає на процес створення нового суспільства та суспільних відносин. Професійну мобільність психологи визначають як процес зміни інтересів кваліфікованого робітника, стійку властивість особистості, підготовленість чи здатність її до зміни виду професії, це акт прийняття рішення про зміну професії чи місця роботи, діяльності.

На основі вивчення наукових педагогічних праць з проблеми формування професійної мобільності було встановлено, що сучасна ПТО має готувати кваліфікованих робітників, здатних легко навчатися і перенавчатися, швидко пристосовуватися до змінених умов і змісту професійної діяльності, зацікавлених у своїй неперервній освіті, тобто таких, які будуть професійно мобільними. Сучасні педагоги пов'язують формування професійної мобільності з необхідністю формування ключових компетенцій і метапрофесійних якостей.

Незаперечним є факт, що значна частина випускників професійно-технічних навчальних закладів працює не за одержаною професією, а деякі змушені зразу ж після закінчення професійно-технічного навчального закладу звертатися до Державної служби зайнятості. Це пов'язане, на думку Е. Лібанової, з неконкурентоспроможністю робочих місць, в основі якої лежить низька вартість робочої сили [4]. В економічній літературі є поняття «період напіврозпаду компетентності», тобто період протягом якого знання та вміння випускника професійно-технічного навчального закладу застарівають наполовину і він стає непридатним до роботи за набутою професією [5]. Особливо небезпечним є перебування в стані безробіття тривалий час. Це позначається не тільки на професійному, а й життєвому рівні, призводить до втрат кваліфікації, трудових умінь і навичок, і як наслідок – фактичного руйнування особистості. Тому нині особливої гостроти набуває завдання організувати професійну підготовку учнів професійно-технічних навчальних закладів за такими напрямками, які дадуть змогу «забезпечити динамічно змінюваний ринок праці робітниками певних, соціально затребуваних спеціалізацій, які володіють необхідним рівнем кваліфікацій і професійною компетентністю» [3, с. 44]. Тобто, тепер на перший план виходять потреби професійної сфери, галузей виробництва та інфраструктури суспільства. Водночас зауважимо, що справа тут не тільки у задоволенні суспільних потреб, а й у соціальній захищеності випускника професійно-технічного навчального закладу, який має бути професійно мобільним і щоб за будь-яких «прискорень» науково-технічного прогресу не залишитися на узбіччі життя. Тому навчання у професійно-технічному навчальному закладі має бути зорієнтоване насамперед на формування готовності учнів до професійної мобільності, на освоєння ними нових видів і способів професійної діяльності, нових кваліфікацій і компетенцій, набуття професійної майстерності в обраній сфері трудової діяльності.

Висновки. Таким чином, головним завданням системи професійно-технічної освіти є підготовка конкурентоспроможного на ринку праці професійно мобільного кваліфікованого робітника. Під професійною мобільністю майбутнього кваліфікованого робітника ми розуміємо інтегровану якість особистості, що необхідна для її успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці. Вона виявляється в професійній діяльності і забезпечує самовизначення і самореалізацію в житті і праці на основі сформованості ключових компетенцій і базових професійних (ключових) кваліфікацій і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й професійне поле та життєве середовище. Професійна мобільність

передбачає готовність кваліфікованого робітника до зміни виконуваних професійних завдань, до зміни робочого місця, здатність швидко освоювати нові види робіт, нові спеціальності.

Література:

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки. Комітет з економічних реформ при Президентові України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/files/0/9/programa_reform.pdf. — Заголовок з екрану.
2. Игошев Б.М. Дополнительное профессиональное образование: новые ориентиры развития / Б.М. Игошев // Педагогика. — 2008. — №2. — С. 44 – 48.
3. Лібанова Е. Кому вигідна дешева робоча сила? / Е. Лібанова // Дзеркало тижня. — 2007. — №16/17. — С. 10.
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. пед. пед. наук України ; [авт. В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, М.І. Бурда та ін. ; редкол. В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), В.М. Мадзігон (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В.Г. Кременя. — К. : Пед. думка, 2011. — 304 с.
5. Ярошенко Г. Розвиток механізму взаємодії ринку праці і професійної освіти України / Г. Ярошенко, І. Заюков // Україна : аспекти праці. — 2007. — № 6. — С. 25 – 29.

Обґрунтовано значення професійної мобільності в сучасних умовах ринку праці та висвітлено методологічні проблеми формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, ринок праці, кваліфікований робітник.

Обосновано значение профессиональной мобильности в современных условиях рынка труда и отражены методологические проблемы формирования профессиональной мобильности будущих квалифицированных рабочих.

Ключевые слова: мобильность, профессиональная мобильность, рынок труда, квалифицированный рабочий.

Grounded value of professional mobility in the modern terms of labour-market and the methodological problems of forming of professional mobility of future skilled workers are reflected.

Keywords: mobility, professional mobility, labour-market, skilled worker.

УДК 377.3.091.313:004

В.О. Уманець
м. Вінниця, Україна

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАСОБАМИ ОСВІТНЬОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Постановка проблеми. Необхідність підготовки компетентних і мобільних кваліфікованих робітників, здатних працювати у швидкозмінних умовах ринкової економіки, потребує вирішення двох принципових питань: якими компетентностями має володіти випускник професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ) та які межі його професійної мобільності.

Для відповіді на поставлені запитання необхідно є розробка сучасної моделі кваліфікованого робітника на всіх етапах його підготовки. Така модель є основою розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики кваліфікованого робітника.

Для розв'язання проблеми підготовки кваліфікованого робітника необхідно використовувати інтегрований підхід, здійснюваний на основі оптимального сполучення різних моделей. У даний час найбільш доцільним є розробка компетентнісно-орієнтованої моделі професіонала-творця, здатного продукувати конструктивні ідеї, самостійно вирішувати